Násilie na ženách ako morálny problém

Jana PETRUŠOVÁ

Násilie je neodmysliteľnou súčasťou a príznačným rysom vzťahov medzi tvormi, obdarenými myslením a rečou. O tom, čo je možné považovať za násilie, ako sa prejavuje, aké sú najčastejšie príčiny jeho existencie a či je možné sa mu brániť, sa vedú filozofické, sociologické, politologické, antropologické, psychologické diskusie (Spurny, 1996, s. 7).
Ak chceme problém násilia páchaného na ženách eliminovať, dostať ho do povedomia ľudí, a začať ho aj reálne riešiť, je potrebné opýtať sa, čo vlastne násilie páchané na ženách je, čo obsahuje tento problém, čo mu predchádzalo, ale aj čo spôsobuje. Každá definícia násilia páchaného na ženách musí obsahovať základný koncept sily a donucovanie a musí rozlišovať medzi násilníckym a mierne utláčajúcim správaním.

V tomto príspevku sa pokúšam pokúsiť priblížiť problém násilia páchaného na ženách. Presnejšie sa venuje in/tolerancie násilia páchaného na ženách v európskej, resp. západnej kultúre a naproti tomu je porovnávaný s násilím páchaným na ženách v moslimskej kultúre. Ako jedno z riešení problému hľadám v koncepcii Alberta Schweitzera *Etika úcty k životu* a cez hodnoty ako zodpovednosť, ľudskosť a humánnosť.

Deklarácia OSN o odstránení násilia voči ženám označuje termín „násilie na ženách“ ako akýkoľvek čin násilia, založený na rodovej nerovnosti, ktorý smeruje k tomu, aby jeho dôsledkom bolo fyzické, sexuálne alebo psychické poškodenie trpiacej ženy, vrátane vyhrážania sa takýmito činmi, nátlaku alebo akéhokoľvek odňatia slobody, či už vo verejnom alebo v súkromnom živote(OSN, 1993, čl. 1-2). Po prvé by sme mohli hovoriť o násilí, ktoré sa vyskytuje v rodine, vrátanie bitia, znásilnenie v manželstve, mrzačenie ženských genitálií a iné tradičné praktiky, ktoré škodia ženám. Po druhé násilie na ženách vyskytujúce sa v spoločnosti, vrátane znásilnenia, sexuálneho zneužívania, sexuálneho obťažovania a zastrašovania v práci, vo vzdelávacích inštitúciách a všade inde, obchod so ženami a nútená prostitúcia. Ako tretie je násilie, ktorého sa dopúšťa štát, alebo ktorému štát pasívne prihliada, a to bez ohľadu na to, kde sa toto násilie objavuje. Podľa Sopkovej je dôležité, že táto definícia uznáva aj telesnú, aj duševnú ujmu a vyhrážanie sa takouto ujmou, a to aj vo verejnej, aj v súkromnej sfére. Táto definícia taktiež poukazuje aj na korene rodovo podmieneného násilia (Sopková, 2001, s. 5).

Ak nazeráme na problém násilia páchaného na ženách z pohľadu etiky, tak násilie na ženách, resp. na iných členoch rodiny je morálnym problémom, a to práve preto, že sú tu porušované ľudské práva, a ľudská dôstojnosť. Obete násilia sú rôznym spôsobom obmedzované, či už fyzicky, psychicky, ekonomicky, alebo sociálne. Takže obete násilia nemôžu o svojom živote rozhodovať ako slobodné ľudské bytosti. Obeť násilia, v tomto prípade žena sa tu stáva akoby zajatcom inej osoby, a stráca svoju slobodu. Každý človek má právo na to, aby o svojom živote rozhodoval slobodne v rámci svojej slobodnej vôle. Podľa Cvikovej žena sa rodí slobodná a ostáva rovnocenná mužovi vo všetkých právach, a teda má podľa nej právo na odpor voči útlaku (Cviková, 2002, s. 139).

Násilie páchané na ženách je prekážkou pri dosahovaní takých cieľov ako rovnoprávnosť, vývoj a mier. Tým, že násilie páchané na ženách je bariérou v dosahovaní akýchkoľvek cieľov, stáva sa nemorálnym, a je potrebné ho odstrániť, alebo aspoň eliminovať. „Násilie páchané na ženách bráni ženám využiť ľudské práva a základné slobody, porušuje tieto práva, alebo ich anuluje“ (OSN, 1995, čl. 112). Neúspešné ochraňovanie a presadzovanie týchto práv a slobôd, ktorého následkom je aj násilie páchané na ženách, protirečí záujmom všetkých štátov a podľa Pekinskej deklarácie OSN by sa o ňom malo diskutovať. V každej spoločnosti sú ženy a dievčatá vo väčšej či menšej miere vystavené telesnému, sexuálnemu či psychickému zneužívaniu, bez ohľadu na výšku príjmu, spoločenskú vrstvu a kultúrnu príslušnosť. Nízke spoločenské a ekonomické postavenie žien môže byť jednak príčinou, jednak následkom násilia páchaného na ženách (OSN, 1995, čl. 112).

Násilie na ženách a zdravotné dôsledky spojené s týmto násilím je takisto morálnym problémom, pretože žena sa so zdravotnými dôsledkami dlhodobého násilia páchaného na nej môže spamätávať celý život. Telesné násilie môže spôsobiť problémy (strata sluchu, či zraku), ktoré jej môžu zabrániť normálne fungovať, a teda bude problematické nájsť si napríklad zamestnanie a podobne. Dokonca pri potrate spôsobenom násilím zo strany manžela, či partnera môže spôsobiť, že žena nebude schopná mať už ďalšie deti, teda dôsledok nie je len telesný, ale aj psychický. Ďalšími psychickými následkami násilia páchaného na ženách môže byť strata schopnosti samotného rozhodovania. Pre ženu je teda problematické viesť normálny život, je neschopná dosahovať svoje životné ciele, je to preto aj morálny dôsledok tohto násilia, pretože sa to týka zmyslu a naplnenia života. Každý človek je ľudská bytosť so svojimi citmi, túžbami, a cieľmi, ktoré sa práve dlhodobým násilím negujú a zabraňujú ich realizácií. Je teda prirodzené, že človeku ostane po tomto násilí určitá psychická, ale aj morálna rana, ktorú je ťažko odstrániť, a ostane človeku na celý život.

Medzinárodný výskum poukazuje na to, že hoci násilie páchané na ženách je integrálnou súčasťou takmer všetkých kultúr, existujú spoločenstvá, ktoré rodové násilie nepoznajú. Takéto spoločenstvá sú teda dôkazom, že sociálne vzťahy možno organizovať spôsobom, ktorý znižuje alebo odstraňuje násilie páchané na ženách. Ženské organizácie a v ostatnom čase i niektoré vlády urobili veľa pre obete násilie a pre zdokumentovanie a zverejňovanie násilia páchaného na ženách. Takmer všade sa toto úsilie stretlo so silným odporom zo strany náboženstva, profesionálnych zdravotníkov, súdnictva a polície, pretože všetci považujú domov za svätyňu, a tým vlastne tolerujú či odpúšťajú väčšinu násilia páchaného na ženách a dievčatách. (Heise – Pytanguy - Germain, 1998, s. 9).

Násilie na ženách by sa nemalo považovať za anomáliu, ale za akési pokračovanie viery, ktorá mužom garantuje právo kontrolovať správanie žien. Eliminácia násilia páchaného na ženách si vyžaduje zmenu spôsobu, akým spoločnosť artikuluje rodové roly a mocenské vzťahy. Prerušiť začarovaný kruh rodovo podmieneného násilia si bude vyžadovať súčinnosť niekoľkých sektorov, vrátane výchovy, masovokomunikačných prostriedkov, zákonodarstva, súdnictva a zdravotníctva.

Filadelfiová tvrdí, že násilie páchané na ženách sa prejavuje ako v rodine a intímnych vzťahoch, tak aj vo verejnej sfére a od cudzích mužov, čo predstavuje priamu formu viktimizácie[16] žien (označuje situáciu, keď sa obeť násilia stáva opakovane obeťou, a to v dôsledku nekonania a neadekvátneho prístupu oficiálnych či neoficiálnych inštitúcií aj jednotlivcov). Obete násilia páchaného na ženách, sa často stretávajú s nepochopením, odmietaním a bagatelizovaním svojej situácie, a to nielen v dôsledku neochoty, ale predovšetkým v dôsledku nedostatočnej informovanosti a pripravenosti príslušných miest a ich pracovníkov na účinnú intervenciu proti násiliu a na poskytnutie adekvátnej podpor obetiam. (Filadelfiová, 2011).

Reflexia násilia na ženách v rámci stredoeurópskej kultúry

Nerovnováha moci medzi ženami a mužmi jednou z najdôležitejších príčin vzniku a tolerancie násilia páchaného na ženách, vrátane domáceho násilia. Napriek formálne deklarovanej rovnosti medzi mužmi a ženami prevládajú na Slovensku, ale aj v iných krajinách mnohé rodové stereotypy požadujúce mužskú nadradenosť nad ženami, s ktorými sa spájajú sociálne normy prípustného správania sa mužov a žien. Patriarchálne ponímanie sociálnych vzťahov mužov a žien, je do takej miery hlbokou súčasťou našej kultúry, že sa

[16] Označuje situáciu, keď sa obeť násilia stáva opakovane obeťou, a to v dôsledku konania, resp. nekonania a neadekvátneho prístupu oficiálnych či neoficiálnych inštitúcií aj jednotlivcov.

medzigeneračne reprodukuje vo forme rôznych kultúrnych vzorov, noriem, ideálov, rodových stereotypov, a to buď v školách, alebo v rodine, v kruhu rovesníkov, alebo pod vplyvom médií. Významnou podmienkou eliminácie rodovo podmieneného násilia je teda reálna rovnosť medzi mužmi a ženami vo všetkých aspektoch spoločenského života. Rodové stereotypy sa tak stávajú bariérou dosiahnutia takéhoto stavu rovnosti a teda zabraňujú aj tomu, aby sa násilie páchané na ženách začalo netolerovať (Bosá, 2005, s. 75).

Sú muži, ktorí si svoje postavenie hlavy rodiny vynucujú, a z väčšiny sa tak stáva aktér násilia na ženách. Muži teda majú pocit, že musia svoje ženy chrániť, a neomylne si myslia, že ich ženy im patria. V niektorých prípadoch sa to končí práve obmedzovaním slobody ženy, či dokonca psychickým alebo fyzickým násilím. Správne konanie, teda ochrana rodiny, sa mení na nemorálne správanie, teda na obmedzovanie slobody členov rodiny. Je tu teda istá hranica, kde končí prirodzená ochrana svojej vlastnej rodiny, resp. manželky, a začína sa psychické a fyzické násilie, ktoré je nesprávne a nemorálne. Preto by sa táto hranica nemala ignorovať, a malo by sa na ňu prihliadať, ako na reálny fakt, a tak by sa nemala podporovať predstava tolerovania násilia páchaného na ženách.

Morálny problém, s ktorým sa môžeme stretávať v rámci našej európskej tradície a v našich podmienkach je fakt, že toto tolerovanie násilia páchaného na ženách je začlenené aj do verejného života. Teda aj samotní ľudia by tento problém vnímali možno trocha inak, keby vedeli, že systémy našej politiky sú natoľko zdatné, aby boli schopné tento problém uznať ako morálny a netolerovali ho ani morálne ani legálne. Síce existujú u nás určité legálne bariéry na to, aby sa predišlo násiliu páchanému na ženách, no ich využitie v praxi sú minimálne. A tak aj samotná štátna politika viac- menej toleruje toto násilie páchané na ženách.

Násilia páchané na ženách v našich podmienkach, teda v strednej Európy sa odohráva väčšinou za zavretými dverami. Násilník je presvedčený, že ak svoju manželku či partnerku nejakým spôsobom obmedzuje, fyzicky či psychicky ju napáda, že ju tým len ochraňuje. Domáce násilie môže mať mnoho podôb, a to od nejakých verbálnych urážok, cez facky, až po úplnú sociálnu izoláciu ženy od akýchkoľvek všetkých jej známych, priateľov či rodiny, a taktiež fyzické napadnutia z ťažkými zdravotnými dôsledkami. Mnohé z javov, ktoré som spomínala nie sú oficiálne trestné, to však neznamená, že sú normálne, pretože je to aj napriek tomu stále určitý typ násilie páchané na ženách. Mnohé z týchto typov domáceho násilia, ako je napríklad verbálne ponižovanie, či sociálna izolácia partnerky nezanechávajú nijaké viditeľné stopy, a teda sú veľmi ťažko dokázateľné. Ďalší problém, ktorý tu vzniká je fakt, že veľa žien, ktoré sú skutočne fyzicky či psychicky zneužívané sa necítia byť nejakým

spôsobom obeťami. Veľa žien naopak svojho partnera, teda násilníka, ktorý im zo života robí „peklo“ ospravedlňuje a chráni ho.

Aj keď sa u nás o probléme domáceho násilia, resp. násilia páchaného na ženách začalo na verejnosti viac hovoriť, a to hlavne vďaka rôznym kampaniam bojujúcich proti násiliu páchanému na ženách. Taktiež vďaka rôznym deklaráciám a strategickým plánom pre prevenciu a elimináciu násilia páchaného na ženách, no stále je tento problém u nás veľmi tabuizovaný, a vnímaný na základe mýtov a predsudkov. Je teda potrebné, aby sme sami chápali svoju zodpovednosť za tento problém, a začali ho odsudzovať, a to od jednotlivca, cez štátne inštitúcie, až po samotnú spoločnosť.

Hoci násilie páchané na ženách je temer univerzálne, jeho prejavy a príčiny možno plne pochopiť a odstrániť iba v konkrétnom spoločenskom a kultúrnom kontexte. „Každá spoločnosť má mechanizmy, ktoré legitimizujú, zahmlievajú alebo popierajú - a tým pestujú – násilie“ (Heise – Pytanguy - Germain, 1998, s. 9). Dokonca i tam, kde by jednotlivé násilné činy mohli byť odsúdené, mocné spoločenské systémy, ktoré regulujú vzťahy medzi rodmi sa vlastne spolčujú, aby zachovali status quo. Rôzne mechanizmy, od ústnej tradície po oficiálne edukačné a právne systémy, určujú normy pripusteného správania sa mužov a žien. Tieto normy si ľudia osvojujú od detstva v rodine a utvrdzujú sa v nich pod tlakom okolia, spoločenských inštitúcií a masovokomunikačných prostriedkov. A tak v mnohých spoločenstvách sa deti učia, že muži sú dominantní a že násilie je prijateľný prostriedok na presadenie moci a riešenie konfliktu. Ženy ako matky nevedomky pomáhajú pestovať násilie výchovou dievčat a chlapcov, ktorá vedie k prijatiu mužskej dominancie a pokornému celoživotnému podrobovaniu sa mužským požiadavkám (Heise- Pytanguy- Germain, 1998, s. 9).

Reflexia násilia páchaného na ženách v islamských kultúrach

V ďalšej časti tejto práce by som sa chcela zamerať na postavenie žien v islamskej tradícií, či kultúre. Chcela by som sa teda zamerať aj na to, či je násilie páchané na ženách, ako morálny problém dnešnej spoločnosti v týchto krajinách tolerované alebo nie. Chcela by som zároveň porovnať ako je vnímané násilie na ženách v európskej a islamskej tradícií.

Podmienky v akých moslimské ženy žijú sa bezpochyby výrazne odlišujú a bolo by nerozumné zovšeobecňovať ich. Spôsob života moslimských žien ovplyvňuje celý rad faktorov, a to miera, do akej sa jej rodina prikláňa k náboženstvu a horlivosť, ktorá určí, čo sa považuje za vhodné a slušné. Ďalej je to právny rámec krajiny, ktorá ovplyvní stupeň slobody,

z akej sa môže tešiť. Napokon z veľkej časti je ich život ovplyvnený tým, či bývajú v meste, alebo na vidieku, pretože život v moslimskej dedine sa veľmi líši od mestského.

Je jednoznačné, že v islamskej kultúre je žena podriadená mužovi. Avšak toto postavenie ženy je kultúrnou tradíciou, ktorá sa neskrýva za dverami domácnosti, ale je plne a verejne tolerovaná ľuďmi a inštitúciami. Čiže na rozdiel od európskej kultúry, kde násilie páchané na ženách je formálne zakázané, no verejnosťou a ľuďmi „mlčky“ tolerované. V islamskej kultúre je násilie páchané na ženách verejnou vecou, každý o nej vie, berú toto násilie ako súčasť ich tradície, a nezamýšľajú sa teda nad nemorálnosťou týchto ich zvykov. No žena v islamskej kultúre má na rozdiel od našej kultúry stále nižšie postavenie, a má oveľa menej práv než európska žena.

Čo sa týka násilia páchaného na ženách korán učí, že cnostné ženy sú pokorne oddané a skryté kvôli tomu, čo boh nariadil strážiť. A tie, ktorých neposlušnosti sa obávate, varujte a vykážte im miesta na spanie a bite ich! Medzi moslimami existujú celkom pochopiteľné nezhody týkajúce sa správneho významu tohto veršu. Niektorí z nich sú znepokojení predstavou, že Alláh hovorí manželom, aby bili svoje ženy. No tým, že je niekoľko prekladov Koránu, je aj mnoho verzií tohto verša. V jednom z nich sa hovorí len o ľahkom potľapkaní, ďalší z tohto textu úplne vylučujú akékoľvek náznak fyzického trestu, no na opačnom konci spektra sa hovorí o fyzickom potrestaní (Spencer, 2006, s. 91). V islamskom náboženstve sú teda určité verše s Koránu, ktoré sú viac krát inak preložené, čo spôsobuje aj zmenu obsahu veršu, a tak to vyzerá, že povoľuje násilie na ženách. Je to aj na samom mužovi, ako tento verš pochopí on sám, a ako sa bude správať k svojej manželke.

Je mnoho príkladov v islamských tradíciách, ktoré sa správajú voči ženám nemorálne, no ja spomeniem príklady tradícií, ktoré sa mi zdali obzvlášť amorálne. Jednou z tradícii, či zvykov, ktoré považujem za nemorálne porušenie ženských práv je odlišné chápanie znásilňovania v islamskej kultúre. V tejto kultúre je zaužívané, že ak chce žena dokázať sexuálne zneužitie potrebuje štyroch mužských svedkov, na to aby jej súd uveril. Keďže túto podmienku je pre ženu nereálne splniť, je zrejmé že táto podmienka bola vydaná s tým, že žena ju nesplní. A tak síce nepriamo, je legislatívne tolerované sexuálne zneužitie ženy.

Teda moslimská žena sa často bojí oznámiť na políciu, že bola znásilnená, pretože jej výpoveď môže byť kvôli neprítomnosti štyroch vypovedajúcich mužských svedkov chápaná ako doznanie k cudzoložstvu či smilstvu. Čo znamená trestný čin, a teda môže ju to stáť aj život. A práve kvôli tomu v celom moslimskom svete nájdeme následkom tohto chybného klasifikovania znásilnenia vo vezeniach ženy, ktoré sú v skutočnosti obeťami znásilnenia. Za neprítomnosť mužských svedkov sú ich žaloby považované za priznanie viny. V rámci tohto

problému je proti ženským právam aj to, že ak je žena obvinená z cudzoložstva, aj napriek tomu, že ona sama je obeť znásilnenia, tak sa v mnohých prípadoch stáva, že táto žena je zavraždená vlastnou rodinou, práve za účelom potrestania cudzoložstva. Nejasnosti ohľadom znásilnenia vystavujú ich obete nebezpečenstvu, že budú potrestané dvojnásobne, zatiaľ čo ich vrahovia vyviaznu bez potrestania“ (Spencer, 2006, s. 104).

Dôkazom, že niektoré praktiky moslimskej tradície obzvlášť porušujú ľudské práva je praktizovanie ženskej obriezky. Táto tradícia je praktikovaná nielen v islame, ale aj v mnohých ďalších náboženstvách a kultúrach. V zhode s Mohamedovou podozrievavosťou voči ženám má teda za cieľ znížiť ich sexuálnu citlivosť a skrotiť tak ich necudnú podstatu. Podľa Spencera sa ospravedlnenie tohto zvyku z hľadiska islamu zdá byť slabé. Neexistuje skoro žiadny text v Koráne alebo Hadítku, ktorý by ženskú obriezku vyžadoval. Jedným príkladom povolenia ženskej obriezky v Koráne je, že „Obriezka je pre muža zákon a pre ženu ochrana“. No podľa môjho názoru táto malá zmienka o tejto nemorálnej praktike páchanej na ženách nie je pre mňa dostatočná na to, aby som ju akceptovala (Spencer, 2006, s. 100).

Ženská obriezka je absolútne neprijateľná tradíciu, ktorá brutálnym spôsobom poškodzuje ženu a robí ju nástrojom a majetkom muža. Milióny malých dievčatiek vo svete musia podstúpiť rôzne stupne genitálneho zmrzačenia. Práca našich zdravotníkov a sociálnych pracovníkov v rozvojových krajinách, či už ako expertov alebo dobrovoľníkov, umožnila im konfrontovať sa s praktikami a následkami ženskej obriezky. Tento rituálny a tradíciami udržiavaný surový a neospravedlniteľný akt výrazne poznačuje ženu telesne, duševne i sociálne v jej prežívaní autonómie a osobitne sexuality. Vplyv obriezky na život ženy je oveľa výraznejší ako u muža. Táto skutočnosť je podmienená rozsahom výkonu, spôsobom prevedenia a častými následnými komplikáciami (Radková – Boča - Šoltés, 2005, s.160).

Žene je toto zmrzačenie vykonávané preto, aby sa znížila sexuálna citlivosť ženy, a skrotila jej necudnú podstatu, a taktiež preto aby sa zachovala jej čistota. Táto extrémna tradícia sa vykonáva dievčatám za účelom jej prijatia do komunity, a zabezpečuje dievčatám to, aby si našli manžela. Mrzačenie ženských pohlavných orgánov je maximálne amorálne praktizovanie tradície, kde samotný pôvod tejto tradície je otázny. Už len tým, akým spôsobom je vykonávaná, a to že sa vo väčšine prípadov robí bez anestézii, je maximálne nemorálne, kedy ženy majú neznesiteľné bolesti spojené s celoživotnými dôsledkami.

Podľa Jawada odstránenie tejto formy zneužitia ženy, teda násilia páchaného na ženách je záležitosťou domáceho a medzinárodného úsilia. Doma, vlády príslušných krajín by

mali zvýšiť prostredníctvom vzdelania, informovanosti ako mužov, tak aj žien. Je podľa neho potrebné, aby si uvedomili zdravotné rizika, ktoré sú dôsledky tohto mrzačenia ženských pohlavných orgánov. Ďalší dôvod, ktorý uvádza Jawada je ten, že táto praktika nemá náboženský pôvod, a teda nie je náboženskou povinnosťou. Úloha týchto náboženských predstaviteľov by mohla byť veľmi účinná, pretože majú obrovský vplyv na obyčajných ľudí, a to najmä vo vidieckych oblastiach, kde táto tradícia najviac prevláda. Potrebujú naliehavo dosiahnuť jednomyseľný a jasný verdikt, v ktorom by sa objasnila raz a navždy skutočná pozícia islamu, pokiaľ ide o túto obzvlášť bolestivú tradíciu, a to že nie je v skutočnosti súčasťou autentického islamu, a že túto tradíciu považujú neľudskú a deštruktívnu. Zatiaľ ale väčšina krajín ukázala veľkú nechuť a neochotu spolupracovať, a niektorý boli veľmi nepriateľský k myšlienke opustenia tohto zvyku. Táto otázka je podľa Jeweda veľmi citlivá, a je tu potrebné opatrné zaobchádzanie. Nejaké veľké vyhlásenia sú skôr kontraproduktívne. Ženská obriezka je koniec koncov kultúrne zakorenená prax, a preto táto tradícia nezmizne za noc. Ľudia, najmä keď sa ich mravy alebo spôsob života dostane pod tvrdý útok, majú tendenciu držať sa týchto hodnôt a snažia sa ich chrániť, aj keď niektoré z týchto kultúrnych hodnôt alebo postupov nedávajú zmysel pre racionálne zmýšľajúcu myseľ. Najlepší spôsob, ako dosiahnuť skutočné zmeny je prístup k problému s trpezlivosťou, otvorenosťou a a príslušným ohľadom na pozitívne aspekty hodnotového systému v ktorom sa táto tradícia odohráva (Jawad, 1998, s. 59, 60).

Je veľmi ťažké nejakým spôsobom hodnotiť tento ich tradičný rituál, a práve na tomto príklade islamskej tradície môžeme vidieť prvky kultúrneho relativizmu. Pýtam sa preto, máme právo odsudzovať túto ich kultúrnu tradíciu? Na jednej strane, a to z pohľadu nás Európanov je tento zvyk absolútne morálne odsúdenia hodný. No máme právo hodnotiť a zakazovať zvyky v krajinách, kde nie je náš pôvod?

Aplikovanie etiky úcty k životu na problém násilia páchaného na ženách

Ako jedno z riešení problému násilia páchaného na ženách hľadám v koncepcii Alberta Schweitzera *Etika úcty k životu* a cez hodnoty ako zodpovednosť, ľudskosť a humánnosť. Pre použitie tejto Schweitzerovej koncepcie som sa rozhodla práve preto, lebo etiku úcty k životu považujem za istý univerzálny princíp v morálke. Táto univerzálna morálka, by teda mohla byť všeobecnou morálkou aplikovateľnou v každej kultúre bez ohľadu na kultúrne tradície danej kultúry. Ak by každá kultúra, či spoločnosť prijala nejakú univerzálnu morálku platnú pre všetkých, myslím si že by sa aspoň z nejakej časti mohol eliminovať problém násilia páchaného na ženách vo svete.

Alberta Schweitzer teda odmieta relatívnosť, pretože úcta k životu má byť podľa neho univerzálnym princípom aj napriek rozmanitosti kultúr a teda aj ich morálok. Takže podľa neho sa nemáme prikláňať ani na našej európsku morálku, jej princípom a normám. A teda nemáme sa prikláňať ani k morálnym princípom a normám islamskej tradície. Tvrdí, že práve úcta k životu by mala byť tým pravým univerzálnym morálnym princípom, a podľa neho by sa mali ľudia riadiť, rozhodovať sa, a konať a to bez rozdielu farby pleti, etnika, kultúry alebo náboženstva. Etika úcty k životu od nás neustále žiada, aby sme v každom prípade sami rozhodli, do akej miery môžeme ostať etickými a do akej miery sa musíme podriadiť nutnosti škodiť životu a ničiť ho a tým sa previniť. Úcta k životu by teda mala byť univerzálnou morálkou, teda aj tou pravou morálkou pre celé ľudstvo.

Etika úcty k životu na nás kladie takmer neohraničenú zodpovednosť vzhľadom na náš postoj k človeku. Etika je zodpovednosť voči všetkým bez obmedzenia, a to práve tým, že žije (Cicovacki, 2008, s. 138). Etika úcty k životu neuznáva žiadnu relatívnu etiku, za dobré v nej platí len udržanie a podpora života, a všetky ničenia a poškodzovanie života, ak nám nie je určené osudom, pokladá za zlé. „Neustále od nás žiada, aby sme v každom prípade sami rozhodli, do akej miery môžeme ostať etickými a do akej miery sa musíme podriadiť nutnosti škodiť životu a ničiť ho a tým sa previniť“ (Schweitzer, 1993, s. 29). V etických konfliktoch tak človek môže dôjsť iba v subjektívnych rozhodnutiach. Nikto zaňho nemôže určiť, kde je vlastne krajná hranica možnosti zachovávania a podporovania života. Jedine on sám to môže posúdiť tým, že sa nechá pritom viesť vystupňovanou zodpovednosťou za druhý život (Schweitzer, 1993, s. 29; Schweitzer, 1986, s. 362).

Pri násilí páchaného na ženách nejde teda len o samotného násilníka, ale ide aj o ľudí, ktorí sú v blízkom okolí. V prípade európskej spoločnosti, resp. na Slovensku sa domáce násilie odohráva väčšinou za zavretými dverami, a zatvárajú pre nim oči susedia, policajti, lekári a pod. Etika úcty k životu na nás podľa Schweitzera kladie neohraničenú zodpovednosť, a to vzhľadom na náš postoj k človeku. Podľa Schweitzera je hodnota, ktorú by mal mať každý človek je zodpovednosť, a to nielen za seba a svojich blízkych, ale za každého človeka, či tvora.

Podľa Schweitzera etika úcty k životu pôsobí na všetkých, v akejkoľvek životnej situácií, a to takým spôsobom, že nás núti ustavične sa vnútorne zaoberať nad osudmi ľudí a životov, ktoré sa okolo nás odohrávajú, a obetovať sa ľuďom, ktorý ich potrebujú. Od každého vyžaduje, aby odovzdal ľuďom kus svojho života, akým spôsobom, a do akej miery, by mal jednotlivec zistiť pomocou svojich myšlienok a na základe osudov, ktoré patria k jeho životu. Podľa Schweitzera máme otvoriť oči a hľadať, kde nejaký človek potrebuje

trochu času, trochu priateľstva, trochu účasti a pod. Každý z nás, nech je jeho postavenie či povolanie akékoľvek, musí bez prestania pamätať na to, aby vo svojom správaní osvedčil skutočnú ľudskosť, a to je hodnota, ktorú Schweitzer vyzdvihuje.

Podľa Schweitzera každý z nás, pokiaľ ho k tomu vedú k životné okolnosti, sa má realizovať v nadosobnej zodpovednosti. Túto nadosobnú zodpovednosť tak máme realizovať z hľadiska eticky zmýšľajúceho človeka, a nie z hľadiska zmýšľania kolektívu. Duchovnú moc teda získame len vtedy, keď ľudia zistia, že sa nerozhodujeme chladne v zmysle pevne stanovených princípov, ale v každom jednotlivom prípade bojujeme za našu ľudskosť, no to je však podľa Schweitzera veľmi zriedkavé.

Na to aby sme eliminovali problém násilia páchaného na ženách, či už u nás v európskych krajinách, islamských krajinách, alebo inde vo svete je potrebné sa zamýšľať nad týmto spoločenským problémom. Je potrebná zmena v chápaní zodpovednosti. Zodpovednosť teda musí ísť od samotného jednotlivca, teda od osobnej zodpovednosti. Ale musí prechádzať do nadosobnej zodpovednosti, kde moja zodpovednosť nie je len za mňa a za mojich blízkych, ale za všetkých ľudí. No samotná zodpovednosť nestačí, musíme sa zamerať taktiež na svoju ľudskosť, ktorá sa nám v dnešnej dobe nejako stráca. Musíme súcitiť s osudmi ľudí okolo nás, a musíme byť ochotní aspoň nejakým spôsobom pomôcť im v ich ťažkej životnej situácií. Iba zodpovednosťou osobnou a nadosobnou, a ľudskosťou a ich predávaním ďalším generáciám je možné zmeniť myslenie ľudí, a tak nejakým spôsobom aspoň zmierniť problém násilia páchaného na ženách.

V tomto príspevku som chcela poukázať na fakt, že domáce násilie aj napriek zákonom, ktoré toto násilie zakazujú stále pretrváva a je tolerované spoločnosťou. Priblížila som nielen násilie páchané v európskej tradícií, ale taktiež aj v islamskej tradícií. Aj keď sú tieto kultúry odlišné, svojimi zvykmi a tradíciami, majú spoločné- tolerovanie násilia páchaného na ženách. Preto podľa môjho názoru je potrebné aby sa začali akceptovať určité všeobecné pravidlá a normy, a to práve bez kultúrneho rozdielu. V tejto práci som poukázala na koncepciu Alberta Schweitzera a jeho *Etiku úcty k životu,* kde práve on poukazuje na isté univerzálne hodnoty ako je vôľa k životu, humánnosť, solidarita k iným. Tvrdí, že len úctou k životu, jeho podporovaním a rozkvitaním sme schopný stať sa etickými bytosťami. A práve táto etika úcty k životu nám ľuďom môže pomôcť k eliminácií aj takého problému akým je násilie páchané na ženách.

Sme predsa jeden druh - ľudský druh, sme schopní kritického uvažovania, tak musíme voči sebe zachovávať určitú humánnosť, solidaritu voči druhým ľuďom. Žijeme v jednej spoločnosti, v jednej kultúre, a musíme si vytvoriť také morálne princípy a normy, ktoré

netolerujú takéto násilie nielen voči ženám a deťom, ale voči všetkým ľuďom. Kde až skončí naša tolerancia násilia, naša nevšímavosť násilia jednej ľudskej bytosti voči druhej? Budeme schopní ďalej tolerovať násilie, a neskôr sa nepozastavíme ani nad tým, keď sa pre nami odohrá vražda? My sami si vytvárame morálku, nie kultúra alebo spoločnosť, ale my! Začnime teda od intolerancie násilia páchaného na ženách a skúsme otvoriť oči pred týmto problémom. Snažme sa aspoň nejakým spôsobom eliminovať tento nemorálny spoločenský problém.

Použitá literatúra:

BOSÁ, M. (2005): Výchova a problém násilia páchaného na ženách. In: Násilie páchané na ženách ako problém verejnej politiky. Bratislava, Inštitút pre verejne otázky 2005.

CICOVACKI, P. (2009): Albert Schweitzer's Ethical Vision A Sourcebook. Ney York, Oxfort University Press.

CVIKOVÁ, J. (2002): Olympe de Gouges: Deklarácia práv ženy a občianky. In: Hlasy žien. Aspekt, s.136 - 141.

FILADELFIOVÁ, J. (2011): Druhotná viktimizácia. Dostupné online [citované 10. 4. 2011]: <http://glosar.aspekt.sk/default.aspx?ami=1&smi=1&vid=19>

HEISE, L. L.- PITANGUY, J.- GERMAIN, A. (1998): Násilie páchané na ženách. Skrytá ujma na zdraví. Bratislava; Humenné, ASPEKT; PRO FAMILIA.

JAWAD, H. A. (1998): The Rights of Woman in Islam. An authentic Approach. Great Britain, MACMILLAN PRESS LTD.

OSN (1993): Deklarácia OSN o odstránení násilia voči ženám. New York, Organizácia spojených národov.

OSN (1995): Správa zo štvrtej svetovej konferencie o ženách. Peking, Orhanizácia spojených národov.

RADKOVÁ, L. - BOČA, R. - ŠOLTÉS, L. (2005): Etické a zdravotné aspekty ženskej obriezky. In.: Kontakt. Roč. 7, č. 1-2, s. 160-163.

SCHWEITZER, A. (1986): Kultúra a etika. Bratislava, Slovenský spisovateľ.

SCHWEITZER, A. (1993): Náuka úcty k životu. Praha, DharmaGaia.

SOPKOVÁ, E. (2001): Násilie páchané na ženách. In.: HUMANITA. Príloha HUMANITA PLUS. Roč. 10, č. 3-4, s. 5-6.

SPENCER, R. (2006): Islám bez závoje. Praha, TRITON.

SPURNY, J. (1996): Psychologie násilí. Praha, Eurounion s. r. o.